

Länsstyrelsen
Örebro län

Raoul Hjærtström
010-2248467
raoul.h.hjartstrom@lansstyrelsen.se

BESLUT

Datum
2019-12-16

Diarienummer
432-6560-2019

Brevens Bruk AB

Byggnadsminnesförklaring av Bystad herrgård, Bystad 1:7, Askers socken, Örebro kommun

Beslut

Länsstyrelsen förklarar stöd av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950), KML, Bystad Herrgård, Bystad 1:7, Askers socken, Örebro kommun, för byggnadsminne. I samband härmed upphör Länsstyrelsens tidigare beslut, 2001-12-07, dnr 221-02444-89, att gälla.

Med stöd av 3 kap 2 § KML meddelar Länsstyrelsen samtidigt följande *skyddsbestämmelser*.

Byggnadsminnet omfattar de med skraffering markerade byggnaderna på bifogade karta.

- Byggnaderna 1 – 16, 18 – 19 får inte rivras eller flyttas
- Byggnaderna 1 – 15, 18 - 20 får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt ändras utan Länsstyrelsens tillstånd
- I byggnaderna 1, 2, 7, 8, 9, får inte ingrepp ske i stommen
- I byggnaderna 1, 2 och 8 får inte planlösningen ändras
- I byggnaderna 1, 2, 4, 7, 8, 9, får inte fast inredning tas bort, flyttas eller på annat sätt ändras. Till fast inredning räknas bl. a. golv, tak, lister, paneler, dörrar, dörr- och fönsterfoder, eldstäder, trappor med räcken och skulptural utsmyckning, målningar på väggar och tak, bänkar, predikstol, läktare och altaranordning. Bestämmelsen omfattar inte köksinredningen

från 1980-talet i byggnad 1, inte inredningen i bad- och wc utrymmen i samma byggnad.

- I byggnad 1 får inte tak- och väggmålningarna i nedre hallen övertäckas eller på annat sätt förändras
- Byggnaderna 16 och 17 ska i samråd med Länsstyrelsen vårdas och underhållas så att byggnadsminnets kulturhistoriska värde inte minskas
- För muren nr 20 gäller bestämmelsen: *muren får inte rivas, byggas om eller på annat sätt förändras*
- Det med heldragen röd linje markerade området får inte ytterligare byggas eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Området ska hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets kulturhistoriska värde inte minskas.
- Vård- och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder som är anpassade till byggnadernas kulturhistoriska värde.

Upplysningar:

Länsstyrelsen lämnar råd ifråga om underhållet av byggnadsminnet.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

Enligt 3 kap 21 § KML gäller beslut enligt 3 kap 1 § omedelbart.

Beskrivning av ärendet

Bystad Herrgård ägs av Brevens Bruk AB och blev byggnadsminne 2001-12-07. I samband med att Brevens Bruk blev byggnadsminne år 2016 aktualiserades frågan om en revidering av byggnadsminnesförklaringen av Bystad Herrgård. Under hösten 2019 har diskussioner förts mellan Länsstyrelsen och Brevens Bruk AB kring en revidering av beslutet. Diskussionerna har lett fram till en utformning av ett nytt beslut, som bl.a. innehåller en PM som utvecklar och klargör Länsstyrelsens syn på byggnadsminnet och den framtida förvaltningen. Skyddsbestämmelserna har också setts över, och utökats till att omfatta ytterligare två byggnader och en längre mur som avgränsar parken. Det reviderade beslutet är ett betydligt bättre instrument för att uppnå en långsiktigt god förvaltning av de mycket höga kulturhistoriska värdena i Bystad Herrgård.

Historik

Bystad var sätesgård redan på 1300-talet och beboddes av Böghil van Hoo som bl a var häradshövding i östra Närke. Efter ett antal ägare kom gården under 1400-talet i släkten Sparres ägo. År 1544 tillföll Bystad genom arv riksrådet greve Clas Åkesson Tott. Dennes dotter Anna, som ärvde gården 1596, var gift med landshövdingen Bror Andersson Rålamb (1568 – 1647), och den kom därmed till den släkt som skapade den nuvarande gårdsanläggningen, och från vars tid även inredningar av högt kulturhistoriskt värde bevarats. Bror Andersson Rålamb's son, riksrådet friherre Claes Rålamb (1622 – 1698) var en de mest framträdande personligheterna under den karolinska tiden, med en tydlig politisk profil, oppositionell såväl mot Karl XI:s förmyndarregering – inte minst mot Magnus Gabriel De la Gardie – som senare mot enväldet, en drivande kraft bakom reduktionen men också själv hårt drabbad av den. Sonen friherre Gustaf Rålamb (1675 – 1750), president i Bergskollegium, var den som under 1720-talet gav gården sin nuvarande arkitektoniska utformning. Hans son Claes Gustaf (1705 – 1765) skapade ett bärkraftigt gårds- och brukskomplex tillsammans med Högsjö och det sedan 1600-talet till Bystad hörande Brevens Bruk. Under vikande konjunkturer försämrades hans position och efter hans bortgång upplöstes egendomskomplexet. Arvingarna sålde Bystad och Breven till Rålamb's svärmor, grevinnan Eva Bielke.

1774 blev den store jorddrotten ryttmästare David Henrik Hildebrand ägare till egendomarna, och 1778 gjordes Bystad och Brevens Bruk till fideikommiss. Sonen David Gotthard Hildebrand överlät 1808 fideikommisset på sin systerdotter Sofie Ulrika Bonde (1787 – 1867). Hon var gift med översten och generaladjutanten Johan August Anckarswärd (1783 – 1867). Under hans ledning moderniserades både jordbruket och bruksverksamheten på genomgripande sätt. Han räknas som en av sin tids främsta företrädare för lanthushållningen, men hörde även till de tongivande politikerna. Han och hans bror Carl Henrik Anckarswärd framträdde gemensamt i politiken som den tidens ledande liberala oppositionsmän.

Dottern Eva Sofia Charlotta Anckarswärd (1819 – 1887) gifte sig 1842 med Johan August Gripenstedt (1813 – 1874) och Bystad har sedan 1867 gått i arv inom familjen Gripenstedt.

Johan August Gripenstedt framstår som en av förgrundsgestalterna i sin tids svenska politik. Genom sitt giftermål knöts han till den godsägarliberala kretsen kring bröderna Anckarswärd. Johan August var bortsett från somrarna bosatt i Stockholm och var starkt engagerad i landets ledning. Det var Eva Gripenstedt som stod för den dagliga driften av egendomarna.

Han inträdde i regeringen 1848 och var bl. a. finansminister åren 1856 – 1866, samt därefter ledamot av riksdagens andra kammare 1867 – 1873. Han var en kraftfull förespråkare för frihandel och var starkt drivande ifråga om utbyggnaden av stambanenätet. Johan August Gripenstedt hade ett avgörande inflytande över

den modernisering av landet som inleddes under 1800-talet, och som hade en avgörande betydelse för Sveriges utveckling till ett modernt välfärdssamhälle senare under 1900-talet.

Bystad herrgård är en ovanligt välbevarad senkarolinsk anläggning från 1720-talet. Karaktärsbyggnaderna i den centrala gårdsanläggningen är av hög ålder och mycket välbevarade. De har genom sin representativitet och autenticitet ett mycket högt arkitektur- och bebyggelsehistoriskt egenvärde och bildar tillsammans en enhetlig och väl sammanhållen miljö av betydande kulturhistoriskt värde.

Av särskilt värde är också den välbevarade 1700-talsinredningen i Corps de Logiet med bl. a. tidstypiska kakelugnar, paneler och andra snickeridetaljer. Vägg- och takmålningarna i vestibulen och trapphallen utgör tillsammans med den skulpturala utsmyckningen i övre hallen en konsthistoriskt mycket ovanlig och värdefull interiör.

På gården finns också en i det närmaste unik byggnad – Fatburen. Byggnadstypen är ytterst ovanlig och Fatburen på Bystad är den enda av sitt slag i länet. I hela landet finns enbart en direkt motsvarighet, fatburen på Björkvik, Östra Ryds socken i Östergötland, som 1893 uppfördes i kopia på Skansen.

Motivering till beslutet

Bystad herrgård är en ovanligt välbevarad senkarolinsk anläggning från 1720-talet. Karaktärsbyggnaderna i den centrala gårdsanläggningen är av hög ålder och mycket välbevarade. De har genom sin representativitet och autenticitet ett mycket högt arkitektur- och bebyggelsehistoriskt egenvärde och bildar tillsammans en enhetlig och väl sammanhållen bebyggelse av betydande kulturhistoriskt värde.

Av särskilt värde är också den välbevarade 1700-talsinredningen i Corps de Logiet med bl a tidstypiska kakelugnar, paneler och andra snickeridetaljer. Vägg- och takmålningarna i vestibulen och trapphallen utgör tillsammans med den skulpturala utsmyckningen i övre hallen en konsthistoriskt mycket ovanlig och värdefull interiör.

På gården finns också en i det närmaste unik byggnad – Fatburen. Byggnadstypen är ytterst ovanlig och Fatburen på Bystad är den enda av sitt slag i länet. I hela landet finns enbart en direkt motsvarighet, fatburen på Björkvik, Östra Ryds socken i Östergötland, som 1893 uppfördes i kopia på Skansen.

Genom sin anknytning till framstående släkter och tongivande personligheter i landets historia, och sitt stora bebyggelse- och arkitekturhistoriska värde, representerar Bystad Herrgård ett kulturhistoriskt värde av nationell betydelse.

2019-12-16

432-6560-2019

Mot bakgrund härav finner Länsstyrelsen att Bystad Herrgård väl fyller kraven i 3 kap. 1 § KML – ”synnerligen högt kulturhistoriskt värde” – och får förklaras för byggnadsminne.

Länsstyrelsen beslutar därför att förklara Bystad Herrgård som byggnadsminne och meddelar samtidigt erforderliga skyddsbestämmelser.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Av 3 kap. 1 § KML framgår bl.a. att en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen.

Enligt 3 kap. 2 § 1 st KML ska länsstyrelsen, när en byggnad förklaras för byggnadsminne, genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Enligt 3 kap. 2 § 2 st KML får föreskrifterna också innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Maria Larsson med Raoul Hjærtström som fördragande. I den slutliga handläggningen har också Länsjurist Jenny Gånge medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/data-skydd.

Kopia till

Riksantikvarieämbetet
Lantmäterimyndigheten
Örebro kommun
Stadsantikvarien i Örebro kommun

Bilagor

1. Överklagandehänvisning förvaltningsrätten

Bilaga 1

Överklagandehänvisning förvaltningsrätten

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos förvaltningsrätten.

Hur överklagar jag beslutet?

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska du lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen i Örebro län antingen via e-post; orebro@lansstyrelsen.se, eller med post; Länsstyrelsen i Örebro län, 701 86 ÖREBRO.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades**.

Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer,
- hur du vill att beslutet ska ändras, samt
- varför du anser att länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- person- eller organisationsnummer,
- telefonnummer där du kan nå dagtid (med undantag för nummer som avser ett hemligt mobilabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det),
- e-postadress, och
- annat som har betydelse för att domstolen ska kunna nå dig.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppges sitt eget namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta länsstyrelsen via e-post, orebro@lansstyrelsen.se, eller via växeltelefonnummer 010-224 80 00. Ange diarienummer 6560-2019.